

اصول مدیریت کلاس درس

دکتر محسن شمس

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج

moshaisf@yahoo.com

اهداف رفتاری برنامه

انتظار می رود در پایان این برنامه آموزشی، شرکت کنندگان بتوانند:

- (۱) مدیریت کلاس را تعریف کنند.
- (۲) اهمیت مدیریت کلاس برای آموزش موثر را توصیف نمایند.
- (۳) محاسن یک کلاس خوب مدیریت شده را بیان کنند.
- (۴) مولفه های مدیریت کلاس را نام ببرند.
- (۵) سه راهبرد کلی در مدیریت کلاس را با هم مقایسه کنند.
- (۶) حداقل ده مورد از راهکارها برای مدیریت کلاس را بیان کنند.
- (۷) نحوه درست سؤال کردن از فراگیران را توضیح دهند.
- (۸) حداقل ده نمونه از راهکارهای ایجاد و پرورش انگیزه در فراگیران را بیان کنند.
- (۹) مهارت های لازم برای برقراری ارتباط موثر با فراگیران در کلاس را نام ببرند.

پرسش های ابتدایی

(۱) در طی سالیانی که تدریس می کردید، مهمترین مشکلات شما در مدیریت کلاس چه بوده است؟

(۲) به عنوان یک عضو هیات علمی، یک کلاس خوب مدیریت شده (Well-Managed Class) را چه می دانید؟

چالش های عمده مدرسان در کلاس

- چگونه در فراگیران انگیزه ایجاد کنیم که به محتوای تدریس توجه و تمرکز کنند؟
- چگونه بر رفتار فراگیران در کلاس درس نظارت کنیم؟
- چگونه بر پیشرفت فراگیران نظارت کنیم و مطمئن شویم که اهداف آموزشی حاصل شده است؟
- چگونه فراگیران را به انجام کار عملی و گروهی تشویق کنیم؟

با مدیریت اثربخش کلاس

مدیریت کلاس درس

● **تعریف:** مجموعه اقداماتی که مدرس انجام می دهد تا کلاس را در موقعیت مناسب یادگیری قرار دهد و شرایط لازم را برای تحقق **یادگیری** فراهم کند.

● اهداف:

- (۱) انتقال بهینه محتوا و دستیابی به اهداف رفتاری تعیین شده
- (۲) انگیزه بخشی به فراگیران برای یادگیری و مشارکت در فعالیت ها
- (۳) شناسایی و اصلاح رفتارهای مخرب و مزاحم
- (۴) ایجاد محیط آموزشی آرام و بدون تنش، و در عین حال فعال و خلاق

مولفه های مدیریت کلاس درس

- (۱) نظم و انضباط اثربخش در کلاس
- (۲) آمادگی مدرس و فراگیران برای کلاس
- (۳) برانگیختگی فنی و روانی فراگیران
- (۴) تامین محیطی امن و راحت برای یادگیری
- (۵) تقویت خلاقیت و ابتکار در ارائه و یادگیری درس
- (۶) ایجاد اعتماد به نفس و عزت نفس در فراگیران

دیدگاه های اصلی درباره مدیریت کلاس

- (۱) مبتنی بر کنترل و انضباط: مجموعه اقدامات مدرس برای پیشگیری از بروز رفتارهای مخرب و مزاحم و تسلط بر کلاس
- (۲) مبتنی بر طراحی و سازماندهی تدریس: مجموعه اقدامات مدرس برای دستیابی به اهداف تدریس
- (۳) مبتنی بر نگاه سیستمی به کلاس: مجموعه اقدامات مدرس برای توجه به کل فرآیند مدیریت مانند دیگر سیستم ها (شامل طراحی، سازماندهی، هدایت، هماهنگی، و ارزیابی)

تفاوت انضباط با مدیریت کلاس

ایجاد انضباط اغلب مترادف با مدیریت کلاس تلقی می شوند ولی تفاوت مهمی با هم دارند:

مدیریت کلاس به تنظیم فعالیت های کلاسی به منظور تسهیل و تسریع تدریس و یادگیری اشاره دارد اما ایجاد انضباط تنها به اعمالی اشاره می کند که مدرس برای برخورد با رفتارهای مخرب و مزاحم که فعالیت های کلاسی را مختل می کند، انجام می دهند.

راهبردهای کلی در مدیریت کلاس

الف- راهبرد مستبدانه

- (۱) محدود کننده و تنبیه گر است و تمرکز آن بر حفظ نظم است تا آموزش و یادگیری.
- (۲) فراگیران به شدت محدود شده اند و کنترل می شوند، و ارتباط اثربخشی بین مدرس و فراگیران برقرار نمی شود.
- (۳) مدرس بر کلاس حکومت می کند و فراگیران حق اظهارنظر ندارد.
- (۴) کلاس فاقد قوانین و مقررات است و اگر هست به نفع مدرس تفسیر می شود.
- (۵) محصول این کلاس ها فراگیران منفعلی هستند که مهارت های ارتباطی ضعیفی دارند.

راهبردهای کلی در مدیریت کلاس

ب- راهبرد آزادگذارانه

- هیچ قانون و مقرراتی که رفتار فراگیران را محدود کند وجود ندارد و هر کسی هر کاری خواست انجام می دهد.
- مدرس محتوای آموزشی خود را ارائه می کند و می رود.
- محصول این نوع کلاس ها فراگیرانی با مهارت های تحصیلی ناکافی و کنترل شخصی ضعیف هستند.

راهبردهای کلی در مدیریت کلاس

پ- راهبرد مقتدرانه

- فراگیران تشویق می شوند تا بیشتر و موثرتر فکر کنند و مستقل عمل کنند.
- مدرس و فراگیران حقوق و تکالیف یکدیگر را که واضح بیان شده اند، رعایت می کنند و به آنها احترام می گذارند.
- رفتار مدرس و فراگیران تابع قوانین و مقرراتی است که خود وضع کرده اند و یا دیگران وضع کرده اند و آنها پذیرفته اند.
- محصول آن فراگیران و مدرسان با اعتماد به نفس بالاست.

مراحل اصلی مدیریت کلاس درس

- (۱) تدوین طرح درس برای کلاس و برنامه ریزی درسی
- (۲) ارائه قوانین و مقررات واضح و قابل اجرا به فراگیران
- (۳) هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت های فراگیران
- (۴) استفاده از ابزارها و شیوه های آموزشی و منابع آموزشی
- (۵) حرکت منطقی از یک مرحله از تدریس به مرحله دیگر آن
- (۶) فعالیت های کلاسی و ایجاد توازن در آنها
- (۷) شروع و خاتمه هدفمند درس

ویژگی های کلاس خوب مدیریت شده

- (۱) فراگیران عمیقا درگیر کارهای خود شده اند.
- (۲) فراگیران می دانند مدرس از آنها چه انتظاراتی دارد.
- (۳) تدرس اثربخش است و اهداف آموزشی تامین می شود.
- (۴) وقت کمی در کلاس تلف می شود و یا به مزاحمت برای دیگران و سردرگمی می گذرد.
- (۵) جو کلاس مبتنی بر کار ولی آرام و خوشایند است.
- (۶) محیط برای انجام وظایف فراگیران آماده و مناسب است.

مدرس اثربخش

- کلاس را به خوبی کنترل می کند.
- امور محوله بر اساس طرح درس خود را انجام می دهد.
- بر فراگیران تاثیرگذار است و خود را الگوی آنها می داند.
- انتظارات خود از فراگیران را واضح بیان می کند.
- از شیوه های مناسب برای آموزش به فراگیران استفاده می کند.
- از تجربیات همکاران برای مدیریت کلاس استفاده می کند.
- خود را از توسعه فردی بی نیاز نمی داند.

مدرس اثربخش

- با موانع موجود بر سر راه تدریس اثربخش روبرو می شود.
- می تواند تدریس خود را به اهداف ملی و محلی ارتباط دهد.
- تدریس را در عملکرد فردی و شخصی خود خلاصه نمی کند.
- منعطف و سازگار است.
- زیاد و خوب گوش می کند
- در آموزش به اصول عملکرد مبتنی بر شواهد توجه می کند.

راهکارهای عملی مدیریت اثربخش کلاس

الف- قوانین و مقررات در کلاس

- قوانین و مقررات وضع شده منطقی و ضروری باشند.
- قوانین و مقررات روشن و قابل درک باشد و مفهوم آنها برای فراگیران مشخص شده است.
- قوانین و مقررات با اهداف آموزشی هماهنگ باشد.
- قوانین و مقررات با قوانین محیط بالاتر همخوانی داشته باشد.

راهکارهای عملی مدیریت اثربخش کلاس

ب- ارتباط با فراگیران

- برخورداری از مهارت های ارتباطی به ویژه مهارت خوب مشاهده کرده، خوب گوش کردن و خوب صحبت کردن
- ترغیب فراگیران به مشارکت و پذیرش مسئولیت در کلاس
- اختصاص پاداش مناسب و به موقع به رفتار مناسب در فراگیر
- عدم استفاده از پاداش برای کنترل رفتار فراگیران
- انتخاب و استفاده از تقویت کننده های موثر رفتاری

راهکارهای عملی مدیریت اثربخش کلاس

پ- جلب مشارکت و مسئولیت پذیری

- مشارکت دادن فراگیران در طراحی، اجرا و ارزیابی فرآیند و برآیند آموزش در کلاس
- تشویق فراگیران به ارزیابی رفتارهای خود در کلاس
- عدم پذیرش عذرخواهی که برای فرار و اجتناب از مسئولیت استفاده می شود (در موقعیت مشابه بعدی چه می کنند؟)

راهکارهای عملی مدیریت اثربخش کلاس

ت- کنترل کلاس

- وضع قوانین و مقررات برای کلاس و بیان آنها در اولین روز
- صمیمانه رفتار کنید ولی صمیمی نشوید.
- قاطع و مطمئن عمل کنید (به ویژه در اولین روز کلاس) تا در ارزیابی اولیه، فراگیران بدانند با اعتماد به نفس عمل می کنید.

راهکارهای اجرایی برای مدیریت کلاس

- **حضور به موقع:** اجتناب از دیر رسیدن به کلاس و یا آماده کردن ابزار و وسایل بعد از استقرار فراگیران
- **آمادگی علمی (فنی)، روانی و تجهیزاتی**
- **استقرار سریع کلاس برای شروع:** همین که مدرس و فراگیران در کلاس حاضر شوند درس باید سریعاً طبق برنامه آغاز شود.
- **استفاده قاطع و موثر از صدا:** برای برقراری ارتباط، باید از صدا به صورت روشن و واضح استفاده شود.
- **هشیاری نسبت به وقایع کلاس:** مدرسان موفق این احساس را در کلاس ایجاد می کنند که در پشت سرشان هم چشم دارند.

راهکارهای اجرایی برای مدیریت کلاس

- **تحلیل وقایع کلاس:** شناسایی علل و دلایل رفتار فراگیران
- **مقابله با بحران ها:** در برخورد با بحران ها (حتی ظاهرا کوچک)، فراگیر و مدرس باید بدانند چه کاری انجام دهند تا به سادگی و بدون تهدید کنترل کلاس مرتفع شوند.
- **توجه مناسب مدرس:** برخی مدرسین مقدار زیادی از وقت خود را صرف افراد یا گروه های خاص می کنند. با زمان بندی مناسب می توان به همه کمک کرد تا احساس کنند مدرس به پیشرفت آنها توجه دارد.
- **پرهیز از مقایسه:** بیان این که عملکرد کسی یا افرادی در حد دیگران نیست، باعث رنجش خاطر و تقسیم بندی کلاس می شود.

راهکارهای اجرایی برای مدیریت کلاس

- **ارزیابی سریع:** ارزیابی و بازخورد سریع نه تنها به یادگیری کمک می کند، به مدرس در تعیین پیشرفت و رفع اشکالات کمک می کند.
- **اطمینان از وفای به عهد:** اگر مدرس قول دهد که به نحوی به یک دانش آموز کمک کند یا کار خاصی را برای کلاس انجام دهد این قول باید قابل اجرا بوده و به آن عمل شود.
- **استفاده خوب از پرسش:** سوالات متنوع و مقدماتی باعث حفظ علاقه فراگیران شده و به تمرکز حواس و توجه آنها نسبت به مدرس کمک می کند.
- فراهم آوردن موقعیت های مناسب برای **فعالیت های عملی**

راهکارهای اجرایی برای مدیریت موفق کلاس

- **سپردن وظایف:** نشانه اعتماد مدرس به فراگیران در کلاس است.
- **برقراری نظم در کلاس:** مدرس قبل از شروع کلاس نحوه قرار گرفتن اشیا را مشاهده کند و مطمئن شود که همه چیز مرتب است.
- **چاره جویی برای مشکلات فراگیران:** باید فرصت هایی را برای طرح مشکلات فراگیران فراهم شود تا بدانند مدرس برای دیدگاه آنها ارزش قائل است.
- **به پایان رساندن درس با موفقیت:** در پایان کلاس باید زمان کافی برای رفع اشکال و تعیین تکالیف برای جلسه بعد اختصاص یابد.
- جدا شدن از کلاس با واژه ها یا رفتارهای دوستانه و ترک خوشایند کلاس درس مهم است.

پرسش از فراگیران در کلاس

- به آنها وقت کافی برای پاسخ بدهید.
- اگر فکر می کنید فراگیر در درک پرسش شما مشکل دارد، آن را به شکل دیگری مطرح کنید.
- برای بخش صحیح پاسخ داده شده ارزش قائل شوید.
- هرگز فراگیری که پاسخ سوال را نمی داند تحقیر نکنید.
- در کلاس درس جوی ایجاد کنید که بگوید پاسخ اشتباه اشکالی ندارد بلکه تلاش نکردن اشکال دارد.

راهکارهایی برای ایجاد انگیزه در فراگیران

- اولین تجربه‌های مرتبط با درس را برای فراگیران جذاب کنیم.
- برای موفقیت دانش‌آموزان پاداش در نظر بگیریم.
- به تفاوت‌های فردی احترام بگذاریم و آنها را با هم مقایسه نکنیم.
- فراگیران را درگیری مسایل عاطفی منفی نکنیم (سخت‌گیری زیاد، تبعیض، قضاوت‌های منفی، و بیان خبرهای ناخوشایند)
- پس از هر ارزیابی، بلافاصله بازخورد بدهیم.
- در ابتدای دوره آموزشی، طرح درس خود را که شامل اهداف آموزشی مورد انتظار است به آنها ارائه کنیم.
- نحوه یادگیری و انجام امور محوله را برای فراگیر مشخص کنیم.

راهکارهایی ایجاد انگیزه در فراگیران

- از فراگیران بخواهیم در آموزش به دوستان خود مشارکت کنند.
- درباره شکلات درسی و ریشه‌یابی آنها با فراگیران گفتگو کنیم.
- از تشویق کلامی در کلاس به ویژه به صورت انفرادی غافل نشویم.
- مطالب درسی را به ترتیب از ساده به دشوار مطرح کنیم.
- از بروز رقابت ناسالم بین فراگیران جلوگیری کنیم.
- آموزش را با تهدید همراه نکنیم.
- برای فراگیران با انگیزه بالاتر، برنامه‌های اضافی داشته باشیم.

راهکارهای اجرایی ایجاد انگیزه در فراگیران

- با محول کردن مسئولیت به فراگیران کم توجه، آنان را به رفتارهای مثبت هدایت و علل کم توجهی در آنها را بررسی کنیم.
- شیوه‌های سنتی تدریس را تغییر داده و با استفاده از تکنولوژی آموزشی، حواس پنجگانه فراگیران را بیشتر به کار بگیریم.
- میان درس کلاس و مسائل زندگی که به وسیله همان درس قابل حل است، ارتباط برقرار کنیم.
- تدریس را با طرح مطالب و پرسش‌های جالب توجه آغاز کرده و با تحریک حس کنجکاوی، دانش‌آموزان را برانگیخته‌تر سازیم.
- با فرهنگ و تاریخچه زندگی افراد مدرسه یا محله‌ای که در آن تدریس می‌کنیم، آشنا شده و در طول تدریس از مثال‌های آشنا استفاده کنیم.

راهکارهایی ایجاد انگیزه در فراگیران

- تکالیف محوله را بلافاصله در جلسه بعدی بررسی کنیم و جنبه‌های مثبت افراد را تشویق کنیم.
- برای تجدید قوا و انگیزه در بین کلاس وقت برای استراحت بدهیم.
- فراگیران را از میزان پیشرفت خود آگاه سازیم تا بدانند برای رسیدن به هدف چه گام‌های دیگری بردارد.
- خوش اخلاق و خوش رو باشیم.
- در ارائه دروس از نظرات فراگیران دانش‌آموزان استفاده کنیم.
- تمام مطالب دشوار را یکجا و در یک جلسه آموزش ندهیم.

راهکارهای اجرایی ایجاد انگیزه در فراگیران

- فراگیران را به گروه‌های خوب، بد و ضعیف تقسیم بندی نکنیم.
- از ورود به حواشی که توجه فراگیران را منحرف می کند پرهیزیم.
- با جلسات بحث و تحلیل به فراگیران فرصت تفکر و اظهار نظر بدهیم
- به افراد درون گرا، کمرو، مضطرب که تمایلی به ابراز وجود ندارند، توجه کنیم و آنها را به مشارکت در بحث‌ها و کارهای گروهی تشویق کنیم.
- تأکید بر نمره، اضطراب فراگیران را افزایش می‌دهد و مانع از توجه کامل به موضوع درس می‌شود.
- گاهی از تجربه‌های دوران تحصیل و شکست‌ها و موفقیت‌های خود برای فراگیران صحبت کنیم..

سپاس از توجه شما